

Nr 6

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående kriminalstatistiken.

Genom en den 30 december 1959 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 12, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 30 december 1959 föreslagit riksdagen att godkänna de förslag beträffande utbyggnad av kriminalstatistiken, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndiganden den 18 juni och den 9 september 1949 samt den 12 oktober 1951 har dåvarande chefen för justitiedepartementet tillkallat riksåklagaren Maths Heuman, tillika ordförande, professorn Ivar Agge, byråchefen Torsten Eriksson, byrådirektören Sverker Groth, byråchefen Erland von Hofsten samt förste byråsekreteraren Torgny Lindberg att såsom sakkunniga inom departementet verkställa en allsidig utredning av frågan, hur kriminalstatistiken bör vara anordnad. Till sekreterare åt de sakkunniga har den 26 augusti 1949 förordnats numera förste byråsekreteraren Sven Rengby.

De sakkunniga, som antagit benämningen kriminalstatistikutredningen, har den 25 november 1954 avgivit betänkande angående den svenska kriminalstatistiken (SOU 1954: 35). I fråga om de ekonomiska och organisatoriska konsekvenserna av en omläggning av kriminalstatistiken har betänkandet, i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 januari 1954, utarbetats i samråd med statistiska centralbyrån.

Över betänkandet har, efter remiss, yttranden avgivits av riksåklagarämbetet, nedre justitierevisionen, Göta hovrätt, fängvårdsstyrelsen, interneringsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden, strafflagberedningen, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, statspolisintendenten, statskontoret, statens lönenämnd, statens organisationsnämnd, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, kontrollstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs och Jämtlands län, polismästarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, statens kriminaltekniska anstalt, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges polismästare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler och föreningen Sveriges stadsfiskaler. Ett flertal av remissmyndigheterna har bifogat utlåtanden av underställda organ.

Kriminalstatistikutredningens betänkande jämte avgivna remissyttrandena har sedermera överlämnats till 1956 års statistikkommitté, som avgivit utlåtande i ämnet den 15 juni 1957.

I skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 1 juli 1957 har statistiska centralbyrån framlagt ett inom ämbetsverket utarbetat förslag till successivt genomförande av den av kriminalstatistikutredningen föreslagna omläggningen av kriminalstatistiken. Därjämte har statistiska centralbyrån och fängvårdsstyrelsen i gemensam skrivelse den 31 augusti 1957 framlagt förslag om vissa förberedande åtgärder för omläggningen.

Frågan om nordiskt samarbete på kriminalstatistikens område behandlades på den nordiska kriminalvårdskonferensen i Helsingfors den 8—11 februari 1950. Därjämte har ett möte med nordiska representanter ägt rum i Stockholm den 12 och den 13 januari 1955, varvid kriminalstatistikens utformning dryftades med utgångspunkt från kriminalstatistikutredningens betänkande. En av deltagarna i mötet antagen rapport har den 25 april 1955 överlämnats till chefen för justitiedepartementet.

Kriminalstatistikens nuvarande utformning

Den svenska kriminalstatistikens nuvarande utformning härrör i huvudsak från år 1913. Vid den omorganisation som då ägde rum avskaffades sista resten av det ända sedan år 1830 tillämpade systemet med tabellariska sammandrag upprättade av domstolarna. I huvudsak består kriminalstatistiken för närvarande av polisstatistik, domstolsstatistik och fängvårdsstatistik ävensom statistik över nådeärenden.

Polisstatistiken regleras i *kungörelsen den 10 februari 1950 (nr 28) angående kriminalstatistiska uppgifter från polismyndigheter m. fl.* Statistiken grundar sig på primäruppgifter från åklagare och polismyndigheter. För varje kvartal avgives av landsfogdar och andra polischefer specificerade rapporter dels om antalet till polisens eller åklagarens kännedom komna brott mot strafflagen (utom fylleri och förargelseväckande beteende), dels ock om sådana överträdelser av andra författningar, som kan föranleda frihetsstraff. I årliga rapporter som upprättas av statsåklagare, distriktsåklagare och tullåklagare anges dessutom antalet uppklarade brott m. m. Vidare ingår i årsrapporterna uppgifter om antalet för brott misstänkta personer, fördelade efter ålder, kön och resultatet av förundersökningen. Särskild uppgift lämnas även om misstänkta, som icke är svenska medborgare. — Årsredogörelser och sammandrag av kvartalsrapporterna publiceras i *Statistisk tidskrift*.

Om *domstolsstatistiken* har föreskrifter meddelats i *kungörelsen den 22 oktober 1948 (nr 710) angående rättsstatistiken* (ändrad genom kungörelser den 22 juni 1951, nr 500, och den 30 juni 1959, nr 396). Denna statistik omfattar uppgifter om brotten, brottslingarna och reaktionerna. Primärupp-

gifter för statistiken utarbetas hos straffregistret på grundval av de från domstolarna inkomna straffuppgifterna. Dessa primäruppgifter innehåller förutom upplysningar om tillämpade lagrum och ådömd reaktion jämväl uppgifter om den dömdes personliga förhållanden, tidigare kriminalitet och undergångna samhällsreaktioner m. m. I fråga om brott som icke redovisas i straffregistret utgöres primäruppgifterna av särskilda, för rättsstatistiken avsedda formulär, som insändes från domstolarna. Dessutom bygger domstolsstatistiken i dessa fall på uppgifter ur de för bötesindrivningen av domstolar eller åklagare upprättade saköreslängderna samt — beträffande tullmål — ur de hos generaltullstyrelsen förvarade domarna. I dessa fall redovisas i statistiken endast tillämpat lagrum, lagöverträdarens kön samt den ådömda reaktionen. Vid brott mot strafflagen utom fylleri och förargelseväckande beteende anger uppgifterna dessutom dömda som vid brottets begående ej fyllt 18 år.

Tillsammans med uppgifterna från domstolsstatistiken publiceras även en sammanställning av uppgifter, som insänts från länsstyrelser och vissa poliskammare, beträffande personer, som dömts till tvångsarbete.

I 1948 års kungörelse angående rättsstatistiken finns inga föreskrifter om uppgifter till kriminalstatistiken beträffande åtalseftergifter. För riksåklagarämbetets övervakande verksamhet insändes emellertid från de allmänna åklagarna vissa uppgifter angående åtalseftergifterna, och dessa har ställts till statistiska centralbyråns förfogande. Sedan vissa förbättringar i de avlämnade uppgifterna föreskrivits av riksåklagarämbetet efter samråd med kriminalstatistikutredningen, redovisas numera i kriminalstatistiken samtliga åtalseftergifter utom sådana som meddelats enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken punkt 2 (åtalseftergift på grund av sammanträffande av brott).

För att med tillgänglig personal kunna minska den starka förseningen i fråga om publiceringen av kriminalstatistiken har statistiska centralbyrån fr. o. m. år 1949 genomfört en viss inskränkning av antalet bearbetade och redovisade fakta. Vidare må nämnas, att enligt *kungörelsen den 23 februari 1951 (nr 82) angående viss begränsning av rättsstatistiken* förordnats, att fr. o. m. år 1951 fullständiga uppgifter till rättsstatistiken enligt 1948 års kungörelse skall avgivas endast för var tredje period om två år med början 1955 och 1956 (nästa period 1961 och 1962 o. s. v.), medan för övriga år (1951—1954, 1957—1960 o. s. v.) de i nämnda kungörelse och därtill hörande formulär angivna individualuppgifterna skall begränsas i enlighet med närmare anvisningar av statistiska centralbyrån.

Domstolsstatistiken m. m. publiceras i serien Sveriges Officiella Statistik under titeln Brottsligheten.

Fångvårdsstatistiken är icke närmare reglerad. I fångvårdsstyrelsens årsberättelser brukar ingå vissa kriminalstatistiska uppgifter utarbetade på grundval av centrala fångregistret och rapporter från skyddskonsulenterna. I fråga om personer, som undergår frihetsberövande, lämnas uppgift om tillämpat lagrum, personliga egenskaper och förhållanden, den ådömda re-

aktionen samt vissa uppgifter angående villkorlig frigivning m. m. Även beträffande personer, som erhållit villkorlig dom med övervakning, lämnas vissa uppgifter.

Fångvårdsstyrelsens årsberättelser ingår i serien Sveriges Officiella Statistik under titeln Fångvården.

Statistiken över nådeärenden baseras på uppgifter som sändes från nedre justitierevisionen till statistiska centralbyrån angående varje avgjord nådeansökan, som handlagts av högsta domstolen. Den utarbetade statistiken publiceras ej i de kriminalstatistiska berättelserna utan ingår i publikationen Domstolarnas och de exekutiva myndigheternas verksamhet i serien Sveriges Officiella Statistik.

Arbetet med kriminalstatistikens utarbetande är, utom såvitt angår fångvårdsstatistiken, förlagt till statistiska centralbyråns avdelning för rättsstatistik. Verksamhetsområdet för denna avdelning omfattar de två väsentliga delarna av kriminalstatistiken, nämligen polisstatistiken och domstolsstatistiken, samt vidare statistik över domstolarnas, överexekutorernas och rättshjälpsanstalternas verksamhet med därtill ansluten statistik över inskrivningsväsendet (lagfarter, inteckningar m. m.) och annan s. k. småprotokollsstatistik; statistik över konkurser och protesterade växlar; statistik över prisutvecklingen beträffande jordbruks-, bostads- och affärsfastigheter samt statistik över vägtrafikolyckor. Dessutom föres å avdelningen det i 16 kap. giftermålsbalken föreskrivna äktenskapsregistret.

Departementschefen

Efter en redogörelse för huvuddragen i kriminalstatistikutredningens förslag och remissyttrandena däröver (se propositionen s. 5—23) har *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, anfört följande:

»En viktig förutsättning för att brottsligheten och dess utveckling skall kunna följas och vår kännedom om dess struktur och bakgrund förbättras är att tillgång finnes till en god kriminalstatistik. Vår nuvarande kriminalstatistik, som i huvudsak har den utformning som den fick år 1913, är emellertid i skilda hänseenden föråldrad och bristfällig.

Det av kriminalstatistikutredningen framlagda förslaget till omläggning av kriminalstatistiken grundas på en mycket ingående utredning om de krav som från kriminologisk och kriminalpolitisk synpunkt bör ställas på denna statistik och de skilda behov av förbättringar som föreligger. Bland nyheterna i förslaget märkes införande av verkställighetsstatistik med syfte att redovisa vad som inträffat med de dömda under verkställighetstiden, både i fråga om deras uppförande (rymningar etc.) och myndigheternas åtgärder (tillstånd till permission eller frigång, förverkande av villkorlig dom etc.). Utredningen föreslår i detta sammanhang särskild undersökning av bötesbetalningen vart tionde år. En annan nyhet är återfallsstatistik, som är avsedd att giva en uppfattning om resultatet av olika i kri-

minalvården använda behandlingsformer men som enligt utredningens mening kan komma att få betydelse även för orsaksforskningen. I anslutning till återfallsstatistiken har utredningen tänkt sig att man skall upplägga ett kriminalstatistikarkiv med personakter, vilket kan ligga till grund för kriminologiska specialundersökningar. Förslaget innebär även i övrigt förbättringar i olika hänseenden av kriminalstatistiken.

Utredningens förslag har vid remissbehandlingen, frånsatt detaljanmärkingar, genomgående befunnits väl avvägt. Även jag anser förslaget ägnat att läggas till grund för den framtida utformningen av vår kriminalstatistik. En uppbyggnad av statistiken efter de av utredningen angivna riktlinjerna synes komma att giva Sverige en rationellt utformad kriminalstatistik, som kan lämna värdefulla upplysningar för det kriminalpolitiska reformarbetet och bilda underlag för kriminologisk forskning. Vid överläggningar med nordiska representanter har också rätt enighet om att förslaget är lämpat såsom huvudsaklig grundval för utformningen av kriminalstatistiken även i övriga nordiska länder.

En utbyggnad av kriminalstatistiken i hela den av utredningen föreslagna omfattningen, något som är förenat med ej oväsentliga kostnader för statsverket, bör dock ej genomföras utan en detaljerad översyn och överarbetning i fråga om statistikens uppläggning och uppkommande personalbehov. Jag anser mig därför nu endast kunna förorda, att vissa angelägna men mindre kostnadskrävande delar av förslaget genomföres. Sålunda vill jag föreslå, att den nuvarande statistiken över brott som kommit till polisens kännedom kompletteras med uppgifter om brottsliga handlingar som begåtts av barn före fyllda femton år. En sådan komplettering är av stort värde för det kriminalpolitiska arbetet med hänsyn till brottslighetens tendens att gå allt lägre ned i åldrarna. I syfte att minska arbetsökningen för uppgiftslämnarna till polisstatistiken torde vid genomförande av denna utbyggnad böra iakttagas, att kvartalsuppgifterna tills vidare liksom hittills får fördela sig över hela kvartalet i stället för att, såsom utredningen föreslagit, specificeras för varje månad. En viktig förbättring, som också nu bör genomföras, är en utförligare redovisning av sådana fall, då domstol beträffande underårig lagöverträdare förordnat att han skall överlämnas till omhändertagande för skyddsuppfostran. Även statistiken om beviljade åtal eftergifter bör effektiviseras i huvudsak enligt den plan som utredningen framlagt. Statistik torde böra föras över fall, då åtal eftergivits enligt lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga, barnavårdslagen, ungdomsfängelselagen och nykterhetsvårdslagen samt enligt 20 kap. 7 § p. 2 rättegångsbalken (vissa fall av brottskonkurrens). Statistik bör även föras beträffande sådana fall, då åtal enligt åklagarens beslut ej skall anställas på grund av att den misstänkte är sinnessjuk eller eljest psykiskt abnorm. Åtal eftergifter enligt 20 kap. 7 § p. 1 rättegångsbalken (bagatellförseelser) torde däremot kunna lämnas å sido, då den statistik häröver som redan nu kan erhållas genom bearbetning av de till riksåklagarämbetet insända uppgifterna tills vidare kan anses tillräcklig. Uppgifterna till straffregistret

torde i fortsättningen få göras något fylligare, så att de kan lämna ett bättre underlag för brottslingsstatistiken.

Återstående delar av utredningens förslag till utbyggnad av kriminalstatistiken, omfattande bl. a. återfallsstatistik och uppläggande av ett kriminalstatistikarkiv, bör, såsom i det föregående sagts, ytterligare överses och bearbetas. Därvid bör särskilt beaktas det av bl. a. 1956 års statistikkommitté framförda önskemålet om tillvaratagande av möjligheter till ökat urvalsförfarande och andra rationaliseringsåtgärder beträffande den tekniska utformningen av statistiken. Översynen, liksom annan planering i samband med genomförandet av den föreslagna utbyggnaden av kriminalstatistiken, torde lämpligen böra ske genom statistiska centralbyråns försorg.

För att det skall bli möjligt att få till stånd de nu föreslagna förbättringarna samt berörda översyn bör statistiska centralbyråns rättsstatistiska avdelning från och med nästa budgetår förstärkas med en förste aktuarie i Ag 23, en förste kansliskrivare i Ag 12, ett kanslibiträde i Ag 7 samt ett kontorsbiträde i reglerad befodringsgång.

I den mån det kommer att visa sig möjligt att med utnyttjande av statistiska centralbyråns personella och tekniska resurser genomföra ytterligare av utredningen föreslagna förbättringar torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter framställning av centralbyrån förordna därom.

Enligt utredningens förslag skall till statistiska centralbyråns rättsstatistiska avdelning knytas en rådgivande nämnd med uppgift att bidra med sakkunskap från olika områden, när det gäller att igångsätta kriminalpolitiska specialundersökningar. Denna tanke synes riktig, men det kan ifrågasättas om icke ämnesområdet för ett dylikt rådgivande och samordnande organ jämväl borde omfatta statistik över barna- och ungdomsvård, nykterhetsvård o. dyl. Med ställningstagande till förslaget i denna del torde få anstå i avvaktan på de åtgärder som kan komma att vidtagas för samordning av den officiella statistiken över huvud taget.

De förslag beträffande utbyggnad av kriminalstatistiken som i det föregående framlagts torde böra i proposition underställas riksdagen för prövning och godkännande. Beträffande vissa i det tidigare ej berörda detaljfrågor erfordras icke riksdagens medverkan utan bestämmelser kan utfärdas i administrativ ordning. Frågan om personalförstärkningen vid statistiska centralbyrån kommer att anmälas av chefen för finansdepartementet i samband med anslagsäskandena under sjunde huvudtiteln i 1960 års statsverksproposition. Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att godkänna de förslag beträffande utbyggnad av kriminalstatistiken som i det föregående angivits.»

Utskottet

I propositionen föreslås viss utbyggnad av kriminalstatistiken. Utbyggnaden innebär att kriminalstatistikutredningens år 1954 framlagda förslag till förbättringar av kriminalstatistiken genomföres i vissa delar. Återstående delar av utredningens förslag har icke ansetts böra realiseras utan en

yttre översyn. Denna är avsedd att äga rum genom statistiska centralbyråns försorg.

Behovet av en förbättrad kriminalstatistik har starkt betonats vid remissbehandlingen av utredningens förslag, som, fränsett detaljanmärkningar, genomgående befunnits väl avvägt. Föredragande departementschefen har också uttalat, att en uppbyggnad av statistiken efter de av utredningen angivna riktlinjerna synes komma att giva Sverige en rationellt utformad kriminalstatistik, som kan lämna värdefulla upplysningar för det kriminalpolitiska reformarbetet och bilda underlag för kriminologisk forskning. Utskottet, som delar departementschefens uppfattning, anser sig med hänsyn till departementschefens positiva inställning till förslaget kunna förutsätta att Kungl. Maj:t medverkar till att den berörda översynen bedrivs med sådan skyndsamhet att även återstående viktigare delar av utredningens förslag kan genomföras utan dröjsmål.

De genom propositionen framlagda förslagen till utbyggnad av kriminalstatistiken har icke givit anledning till erinran.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte godkänna de förslag beträffande utbyggnad av kriminalstatistiken som framlagts i statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 30 december 1959.

Stockholm den 11 februari 1960

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: fru Gärde Widemar, herrar Robert Johansson, Gezelius, Per-Olof Hanson, Erik Svedberg, fröken Mattson och herr Fagerström;

från andra kammaren: herr Landgren, fru Johansson, herrar Onsjö, Östrand, Edlund, Gustafsson i Borås, fru Löfqvist och herr Hedin.